

Kisebb közlemények, apró megjegyzések.

Az új Középiskolai Tanárvizsgálati Szabályzat és a magyar nyelvjárások. Az új Középiskolai Tanárvizsgálati Szabályzatban (Budapest, 1934.) többi közt azt az újságot találjuk, hogy a magyar nyelv- és irodalmi szakos tanárjelöltek számára megszabott követelmények között nincsenek többé magyar nyelvjárások, holott a régiben még megvoltak.

A Közoktatásügyi Minisztérium az új szabályzat alkotásakor nemcsak jogszerűen, hanem szakszerűen is járt el, mivel illető szabályzatát a legilletékesebb szaktestület és szakemberek egyhangú javaslata alapján adta ki. Legyen szabad azonban nekem amaz érintett ponthoz utólag hozzászólanom. Nem helyeselhetem a szabályzat készítésében részt vettek azon állásfoglalását, mellyel a Tanárvizsgálati Szabályzat vizsgai követelményeiből kihagyták a magyar nyelvjárásokat.

Ismétlem: a szakvéleményt kérő minisztérium akkor tett következetesen, mikor a hivatalos szakértőktől kért szakvéleményt elfogadta, de magam ítélete szerint a szaktanácsadók tévedtek magyar szakos tanárjelöltjeink tudományos és nemzeti irányú képzésének kárára. Mivel e hely nem engedi meg a politizálást, nem fejtegetem, mit jelent a magyar nyelvjárások mellözése abban a szabályzatban, mely — nagyon helyesen — gondoskodik arról, hogy magyar-német szakos tanárjelöltjeink foglalkozzanak a hazai német nyelvjárásokkal, sőt német anyanyelvű polgáraink közt való néprajzi kutatással is (l. 50. l.), csupán megállapítom, hogy a Tanárvizsgálati Szabályzat említett megváltoztatásának eredménye az, hogy tanárjelöltjeink az új szabályzatban Magyarország nyelvjárásaiból csak a német nyelvjárásaink tanulmányozását látják kötelezőnek és hazánk lakosaiból csak a németek között való néprajzi kutatást.

A Tanárvizsgálati Szabályzat kérdése közvetlenül nem tudományos, hanem tudománypolitikai kérdés. Ezért álláspontomat nem közvetlen tudományos okokkal támogatom, hanem közvetett érveléssel éppen azon tudománypolitikai tekintélyekkel, akik az új szabályzatot megalkották. Abban ugyanis nemcsak a német szakosok vizsgai követelményei közt lehet megtalálni a nyelvjárásokat, hanem meg lehet a francia szakosoké között

a francia nyelvjárásokat, a latin, görög stb. szakosoké között az itáliai, a görög dialektusokat stb. Nyilvánvaló ebből, hogy az új szabályzatot alkotó szakemberek általában szükségesnek tartják, hogy valamely nyelvi szak leendő tanára az illető nyelv nyelvjárásainak tanulmányozásáról is bizonyosságot tegyen a vizsgán.

Sőt az új szabályzat a magyar szakosok számára is rendel nyelvjárásokat. A magyar szakvizsgai követelmények között megtaláljuk a vogul, osztják, zürjén, votják, cseremis, mordvin, finn, lapp „nyelvjárási tagozódás“-t (l. 37. l.), szóval minden finnugor nyelvnek nyelvjárásait, csak egyetlen finnugor nyelvét nem: a magyaráét.

Tudomásom szerint a közoktatásügyi kormány most foglalkozik az egyetemi oktatás és tanárképzés reformjával. Most az ideje hát annak, hogy a magyar nyelvjárások ügyére innen a juszérlől tisztelettel felhívjam azoknak a központi tudósoknak figyelmét, akiknek a reformjavaslat kezdeményezésében és alkotásában elhatározó szerepük van. *Mészöly Gedeon.*

Csekey, Stephan v.: Die Verfassungsentwicklung Estlands 1929—1934. (SA. aus dem „Jahrbuch des öffentlichen Rechts“ Bd. 22.) Tübingen 1935. 48 S. Svájcön kívül egyedül Észtországnak volt 1934-ig olyan demokratikus alkotmánya, amely a köztársasági elnöki intézményt mint tipikus autokratikus elemet nem ismerte. Az észt államvén (Riigivanem) csak kifelé volt államfő, befelé felelős miniszterelnök volt, aki kormányválság idején, ami pedig évente megjött a téli hónapokban, helyét elhagyni kényszerült. Már 1926 óta megvolt a mozgalom olyan értelmű alkotmányreformhoz, amely az elnöki intézményt bevezesse. Két reformjavaslat is népszavazásra került 1932-ben és 1933-ban, de a nép mindkettőt elvetette. 1932 őszén azonban az úgynevezett „szabadságharcosok“ részéről, akik az 1918—20-i szabadságharcban résztvettek, egy szélső jobboldali fasiszta mozgalom indult meg, amely alkotmányváltató tervezetet dolgozott ki és azt hatalmas agitáció után 1933 október 16-án a népszavazás 72,7 %-os többséggel elfogadta. Az 1933 október 21-én kormányra jutott *Päts Konstantin* az új alkotmány életbeléptekor, vagyis 1934 január 24-én, automatikusan miniszterelnök lett és egyben helyettes államfő. Miután

pedig a „szabadságharcosok“ terrorja már nem ismert határt, az új alkotmány adta jogai alapján ostromállapotot hirdetett ki, a parlamenti és az elnökválasztásokat elnapolta, a „szabadságharcosok“ politikai szervezeteit pedig feloszlatta. Így aztán az elnök valósággal korlátlan ura lett Észtországnak, mert részére az új alkotmány az abszolút vétőjog, a házfeloszlatási jog és a dekrétumkiadási jog alapján korlátlan hatalmat biztosít. *Päts* azonban ezt hazája érdekében kívánja felhasználni és egy nagy alkotmányozó gyűlés egybehívását jelentette be, amely hivatási rendi alapokon kívánja megreformálni az alkotmányt.

Csekey professzor tanulmánya függelékében közli az új alkotmánynak és a fontosabb alkotmányjogi törvényeknek pontos szövegét hű német fordításban. Amellett nagyszerű bibliográfiát ad, mert hozza mindazoknak az alkotmányjogi műveknek a jegyzékét, amelyek az észt alkotmányra nézve nyugat-európai nyelven megjelentek.

M.

Schiffer Miklós: Hogyan valósult meg a finnek nemzeti egysége? Mit láttam Finnországban? Csekey István előszavával. Szeged, 1935. 88 l. A szerző néhány évvel ezelőtt felkereste Finnországot és mint közgazdász elsősorban a finn szövetségi eszmét tanulmányozta, amely valóban megvalósítójává vált a finnek nemzeti egységének. Erről a részünkről is követendő, nagyszerű mozgalomról és annak szinte hihetetlen eredményeiről számol be e kis könyv, amelyben közli az éles szemű szerző egyéb finnországi benyomásait is. A számok rideg valóságánál mutatja ki, hogy a finn gazda a gránitszklás talajon jóval többet termel, mint a magyar gazda az Alföld humuszán. Szinte arra az eredményre kell jutnunk, hogy nem a finn gazdáknak kell Magyarországra jönniök, hanem nekünk kellene Suomi földjét felkeresnünk a mezőgazdasági többtermelés tanulmányozása céljából. A szerző az élénken megírt és sok értékes megfigyelést tartalmazó könyv fejezetei közé iktatja a Kalevalának egy-egy népénekét, runóját. Úgy válogatta ki ezeket, hogy a nagy finn népeposz illető versei épen illenek a fejezet tartalmához. Úgy látszik, a szerző is áldozni kívánt ezzel a Kalevala százados ünnepének, amely 1935-ben Finnország felé irányította a kultúrvilág figyelmét. A szép kiállítású könyvhöz *Csekey István*, a Finnugor Kultúrbizottság magyar

osztályának elnöke írt előszót, aki felhívja benne a figyelmet az 1936 júniusában Tallinnban tartandó V. Finnugor Kultúrkongresszusra, amely a három kultúrnemzet fiainak igazi testvéri találkozója lesz.

G.

Székely népballadák. Összeválogatta és magyarázta *Ortutay Gyula*. Fametszetekkel díszítette *Buday György*. Budapest, é. n. 312 o.

Kriza János a „Vadrózsák“ gyűjtője, kinek munkája számkra 40—50 „ó-székely“ balladát mentett meg az eltűnésből, 125 év előtt született. A nyomában fakadt gyűjtés terméséből kötött e jubileumra *ORTUTAY GYULA* 54 balladából és 3 változatból álló gazdag csokrot és így gyűjteménye nagyobb, mint az utolsó ily összeállítás (Benedek Elek: Székely népballadák. Bp. 1921).

Népi szövegek mindennemű terjesztése, közönséghezvitele hasznos, mert inspiráló és értékelő vélemény kialakulását segíti elő; sokszorosan hasznos, ha oly összefoglaló és eligazító tanulmánnyal és oly pontos könyvészeti adatokkal párosulnak, mint *ORTUTAY* műve. Így ez a kötet nemcsak egy elszigetelten álló tájék zárt népköltésének hirhozója, hanem kidomborodottan része az összmagyar népköltészetnek, mely részben hazai történetből, kisebb eseményekből, helyzetekből támadt, részben pedig európai áramlatokból jött létre és megszületése után maga is mindenfelé sugározva vándorolt a kulturhatások útján Nyugatról Keletre. *ORTUTAY* rámutat a sohasem eléggé hangsúlyozható európai jellegzetességű téma- és formaanyagra (egyházi ének, francia táncdal, históriás énekek stb.) hatására, hathatósan kiemeli mindazt, mi ezenfelül marad, mi a miénk és bár nem ősi vonás, de a XV. sz.-beli magyarságnak közösségi munkája: sorok, formulák, képek, kifejezések és főképp a forma, mely a szavakon felülemelkedve ősi sajátságokat örözött meg.

Sok előző balladaértékelő a mi művelt közösségünk esztétikai (Gyulai), történeti (Thaly Kálmán, Kiss Áron), zenei (Káldy Gyula), tehát a népi műveltségen kívül eső szempontból vizsgálták a balladákat; *Ortutay* immanens nézőpontból értékeli ezeket, ő a népi irodalom funkcióját keresi: „Az újabb megfontolások azonban igyekeznek a népi kultúra szociális és etnikai funkció-rendszerébe illeszteni be a balladaköltést, s nem

bizonyos elszigeteltségben tárgyalják, . . . , hanem keresni akarják azokat a benső kapcsokat, amelyek a népballada fejlődését, alakulását, a népi kultúra szerkezetéhez kötik“. (29 o.) „A székely népballadaköltészet a magyarságnak egy kialakult, törvényszerű reagálási módját is jelzi. . .“ (34 o.)

ORTUTAY kötetének számtalan érdeme közül csak néhányat említettünk, az összefoglaló és új szempontokat adó bevezetés, variánsok közlése mások balladakurtító kontaminációjával ellentétben, hatalmas külföldi és honi bibliográfiája, magyarázatai, ezek mind alkotó, gondolkodó munkájának kitérítő jegyei. Szívesen láttuk volna, ha a dallamokra nemcsak jegyzeteiben utalna, hanem azokkal is megismertetett volna bennünket, hiszen a vers és dallama bizonyos fokig elválaszthatatlan egységet alkotnak. (A dallam közlése bizonyára technikai okokból maradt el.) De annyi tényező növeli munkájának értékét, hogy ezen esetleges hiány alig esik latba.

A „Székely népballadák“ kötetét BUDAY GYÖRGY intellektuális és nagy képzelőerejű, az egyes balladákat teljesen magukba sűrítő fametszetei ékítik.

Erdődi József.

Deutsche Auszüge.

GEDEON MÉSZÖLY: *Egy rész az Ó-magyar Mária-síralom magyarázatából. Az Előszó.* (Ein Teil der Erklärungen der altungarischen Marienklage. Vorwort.) — — — — — S. 177

Die altung. Marienklage stammt aus dem 13. Jh. und ist das wichtigste Dokument ungarischer Poesie dieses Zeitalters. Da sprachliche Missverständnisse die richtige literarhistorische Beurteilung dieses Werkes und damit der ganzen verloren gegangenen Dichtung ungünstig beeinflussen, muss der Sprachforscher in der Auslegung dieser Dichtung behilflich sein, denn es haben sich 14 Fehler in die Erklärung der aus 37 Zeilen bestehenden Gedichtes eingeschlichen. Verf. verwendet in seinen Auseinandersetzungen die sogen. stilgeschichtliche Methode.

BÉLA ZOLNAI: *Szóhangulat és kifejező hangváltozás.* (Bedeutungsgefühl und expressiver Lautwandel.) III. — — — — — S. 180

I, 5. *Wiederholung.* a) Das einfachste akustische Mittel der Wiederholung ist das zweimalige Aussprechen eines Wortes; spontan, als Ausdruck der Erregung oder bewusst, zum Zwecke einer „dichterischen“ Verstärkung.